

ANTHROPOSOFICKÉ VŮDČÍ MYŠLENKY

ZDÁNLIVÉ UHASÍNÁNÍ DUCHOVÉHO POZNÁNÍ V NOVOVĚKU

Rudolf Steiner

Kdo chce správně posoudit anthroposofii v jejím poměru k vývoji duše uvědomující, musí zaměřit svůj pohled vždycky znova na duchovní rozpoložení kulturního lidstva, které začíná rozkvětem věd o přírodě a vrcholí v devatenáctém století.

Postavme si přece před duševní zrak ráz tohoto období a porovnejme ho s dřívějším věkem. Po celou dobu vědomého vývoje lidstva bylo poznání považováno za něco, co člověka spojuje s duchovým světem. Čím kdo byl ve vztahu k duchu, to se přičítalo poznání. V umění, v náboženství *žilo* poznání.

To se změnilo, když začal úsvit věku vědomí. Tehdy se už poznání přestalo starat o velkou část lidského duševního života. Chtělo vybádat, jaký člověk vyvíjí vztah k bytí, když obrací smysly a usuzující rozum k „přírodě“. Ale nechtělo se už zabývat tím, co člověk rozvíjí ve vztahu ke světu ducha, když použije svou vnitřní vnímavost tak, jako používá své smysly.

Tak vyvstala nutnost nenavazovat duchovní život člověka na poznávání přítomnosti, nýbrž na poznatky minulosti, na tradice.

U lidského duševního života došlo k rozdvojení.

Před člověkem stálo na jedné straně poznávání přírody, stále dále usilující, rozvíjející se v živé přítomnosti. Na druhé straně tu byl vztah k duchovému světu, pro nějž za starších dob přýštilo jemu odpovídající poznání.

U *tohoto* prožitku se postupně ztrácelo jakékoli porozumění pro to, jakým způsobem docházelo v dřívějších dobách k příslušnému poznání. Lidstvo novější doby mělo v rukou tradice, ne však cestu, na níž byly tradiční pravdy *poznávány*. Zbývala mu už jenom možnost v takové dochované tradiční informaci *věřit*.

Člověk, jenž by si chtěl někdy uprostřed devatenáctého století uvědomit zcela jasně duchovní situaci, byl by si musel říct: Lidstvo dospělo až tam, že už si může přisoudit jenom schopnost rozvíjet poznání, které nemá nic společného s duchem. Co je možné vědět o duchu, to ještě dovedlo vybádat dřívější lidstvo; schopnost takového vybádání se ale lidské duši ztratilo.

Nikdo si ale nepostavil před duševní zrak plný dosah toho, co se tady odehrávalo. - Lidé se omezovali na to, že říkali: Skutečné poznání prostě nedosahuje až k duchovému světu; ten *nemůže* než být předmětem víry.

Abychom získali trochu světla pro tuto skutečnost, nahlédněme do dob, v nichž řecká moudrost musela ustoupit římskému křesťanství. Když císař Justinián zavřel poslední řecké filosofické školy, putovali poslední strážci staré moudrosti také pryč z oblasti, kde se teď rozvíjela evropská duchovní kultura. Naskytla se jim možnost připojit se k akademii v Gondišapuru v Asii. To bylo jedno z míst, kde se v Orientě vlivem činů Alexandrových udržela tradice starého vědění. Žila tam v oné podobě, kterou mohl tomuto starému vědění dát Aristoteles.

Zmocnil se jí však orientální proud, který je možné označit za arabismus. Podle jedné stránky své podstaty znamená arabismus předčasný rozvoj duše uvědomující. Předčasně ve směru duše uvědomující působícím duševním životem poskytoval možnost, aby se z Asie přes Afriku, jižní Evropu, západní Evropu, přelila duchovní vlna, která naplnila jisté osobnosti v Evropě intelektualismem, jaký se měl objevit až později; do jižní a západní Evropy vproudily v sedmém, osmém století duchovní podněty, které by byly směly působit teprve ve věku duše uvědomující.

Tato duchovní vlna byla s to probudit v člověku intelekt, ne však hlubší prožívání, jímž se duše noří do duchového světa.

Když potom člověk v patnáctém až devatenáctém století uvedl v činnost své poznávací schopnosti, mohl se nořit jenom až po duševní hloubku, v níž ještě nenarazil na duchový svět.

Arabismus, pronikající do evropského duchovního života, nedovoloval poznávajícím duším přístup ke světu ducha. Podnítil předčasnou působnost intelektu, který byl s to uchopit jediné vnější přírodu.

A ukázalo se, že tento arabismus je velice mocný. Když někoho uchopil, začala se jeho duše zmocňovat vnitřní - z velké části zcela neuvědomovaná - pýcha. Cítil moc intelektualismu; ale necítil neschopnost *pouhého* intelektu proniknout do skutečnosti. Přenechával se tedy vnější smyslové skutečnosti, která se před člověka stavěla sama sebou; ale vůbec mu nenapadlo přistoupit k duchové skutečnosti.

V této situaci se ocital středověký duchovní život. Měl k dispozici velkolepé tradiční poznatky o světě ducha; ale tento duševní život byl do té míry vlivem - chtělo by se říci: skrytě působícího - arabismu impregnován intelektem, že poznání nenacházelo žádný přístup k pramenům, z nichž obsah oné tradice přece nakonec pocházel.

Tak bojovalo od raného středověku to, co lidé instinktivně pociťovali jako spojitost s duchovnem, s onou podobou, kterou přijalo myšlení díky arabismu.

Lidé v sobě cítili svět idejí. Prožívali je jako cosi reálného. Ale nenacházeli v duši sílu, aby v idejích prožívali ducha. Tak vznikl *realismus*, který v idejích pociťoval realitu, ale nebyl s to tuto realitu najít. Realismus slyšel ve světě idejí mluvu vesmírného Slova, ale nebyl schopen této mluvě rozumět.

Nominalismus, který vyvstal proti němu, popíral - protože oné mluvě nebylo možné rozumět -, že by vůbec existovala. Pro něj byl svět idejí jenom souhrn formulek v lidské duši bez zakotvení v duchové realitě.

Co se vlnilo v těchto hnutích, žilo dále až do devatenáctého století. *Nominalismus* se stal způsobem myšlení přírodovědného poznání. Ten vybudoval velkolepý systém představ o smyslovém světě; ale zničil pochopení podstaty ideového světa. - *Realismus* prožíval mrtvou existenci. Věděl o realitě světa idejí; ale nebyl s to k ní dospět v živém poznání.

K této realitě dospějeme, jestliže anthroposofie nalezne cestu od idejí k *prožitku ducha v idejích*. V opravdovém pokračování někdejšího realismu musí stanout vedle přírodovědeckého nominalismu cesta poznání ukazující, že poznávání duchovna v lidstvu neuhasl, nýbrž může znova vejít do vývoje lidstva v novém vzestupu z nově otevřených lidských duševních zdrojů.

V Goetheanu, v březnu 1925

Další vůdčí myšlenky pro Anthroposofickou společnost, rozesílané z Goetheana (S odkazem na výše uvedenou rozpravu: Zdánlivé uhasínání duchového poznání v novověku)

1. Kdo se zahledí duševním zrakem na vývoj lidstva v přírodovědeckém věku, tomu se naskýtá zprvu smutná perspektiva. Skvělým se stává lidské poznání ve vztahu ke všemu, co je vnějším světem. Naproti tomu se obecně rozšířil zvláštní druh vědomí, jako by už vůbec nebylo možné poznávat duchový svět.
2. Člověku se *zdá*, jako by *takovéto* poznání měli lidé jenom za starých časů a jako by se ve vztahu k duchovému světu musel nyní člověk spokojit s tím, že se přidrží starých tradic a učiní z nich předmět víry.
3. Z nejistoty, která z toho ve středověku vzchází pro vztah člověka k duchovému světu, vzniká nevíra v duchový obsah idejí v *nominalismu*, jehož pokračováním je moderní chápání přírody, na druhé straně *realismus* jakožto vědění o realitě idejí; ten však může dojít naplnění teprve anthroposofií.